

NOORUSMAA

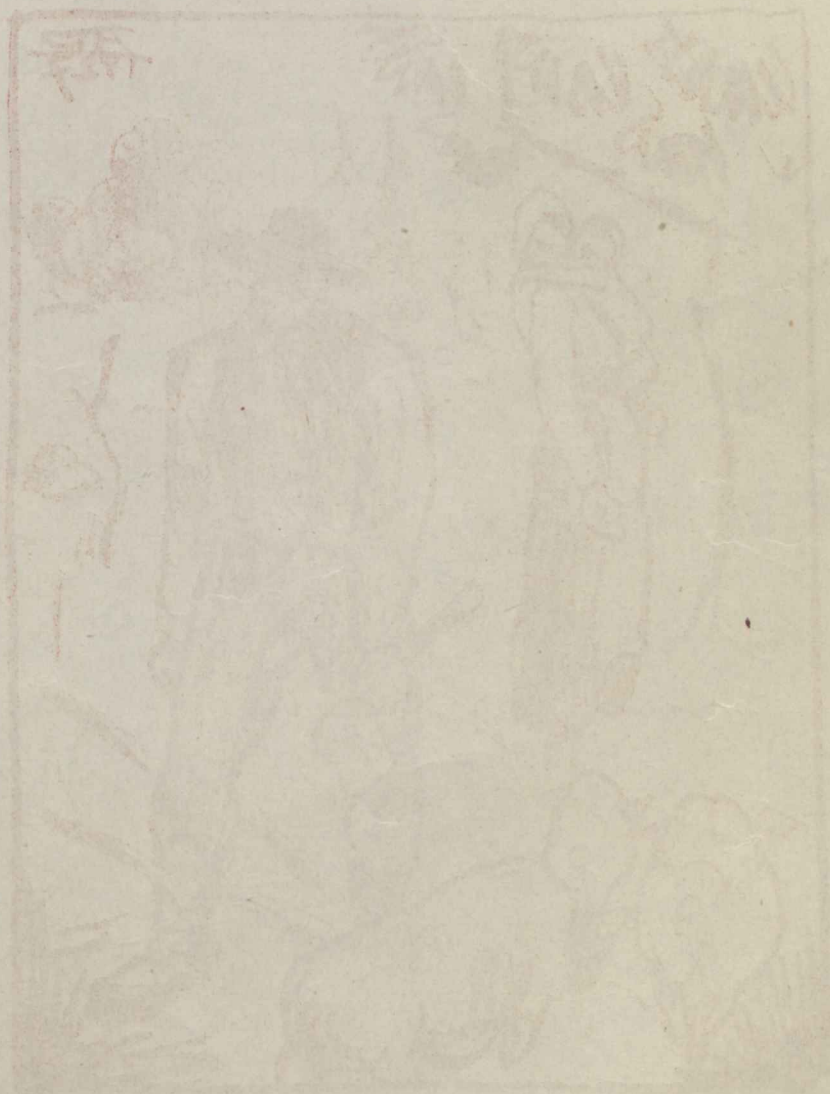
EESTI NOORSOO AJAKIRI

TEINE AASTAKÄIK

S I S U.

Conan-Doyle, Eesti keele A. Viidik — Kuidas brigader päästis sõjaväe.
— Anna Brigaderi järgi K. Aben — Pöialpoiss. — G. Brandesi järgi B. Linde
— Õigest lugemisest. — Ed. Männik — Noored A. H. Tammsaare „Tõde ja õiguses.“ — Loodusesõbra nurk. — Ülesandeid.

Kaanel: A. Peerna joonistus A. H. Tammsaare „Tõde ja õigusele“ „Kutsus
sigu oma heleda jaalega. . .“

NOORUSMAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI

Nr. 10.

Lehekuu

1927.

Toimetuse juhataja: J. Käis, M. Laarman, E. Martinson. :: Vastutav toimetaja: E. Martinson. :: Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. :: Toimetuse ja talituse: Tallinn, Rataskaevu nr. 22. Toimetuse kōnetunnid esmaspäeval ja reedel k. 12—1.

Brigader Gerardi seiklused.

Kuidas brigader päästis sõjaväe.

A. Conan-Doyle. Inglise keelest A. Viidik.

Jutustasin teile juba, mu sõbrad, kuidas hoidsime inglasi lõksus kuus kuud, oktoobrist 1810 märtsini 1811, Torres Vedrase kindlustustes. Säälin aja, rebast taga nende seltskonnas ning näitasin, et ei leidu kõigi nende spordimeeste hulgas kedagi, kes üle oleks Conflaus'i husaarist. Kui sõitsin tagasi prantslaste seisukohtadele, mõõk alles verine, eelpostid, kes olid näinud, mis ma tegin, tõstsid vaimustatud kisa mu auks, kuna inglise kütid karjusid ikka veel mulle järele, nii et mind teritasid korraka mõlemad väed. Mul tõusid pisarad silma, tundes, et olin võitnud nii paljude vaprate meeste imetluse. Need inglased on suurmeelised vastased. Samal päeval saabus valge lipu kaitsel pakk, adresseeritud „husaariohvitserile, kes tappis rebase“. Selles leidsin rebase, kahes tükis, nagu jätsin ta. Kaasas oli kiri, lühike, kuid südamlük, nagu on inglaste viis, ning kirjas oli üteldud, et kui tapsin rebase, siis pean ta sööma ka. Nad muidugi ei võind teada, et meil prantslastel ei ole viisiks süüa rebaseid, kuid see näitas nende soovi, et kes võitis ja-

hi, see saagu ka osa saagist. Ei ole prantslaste vääriline, alla jääda viisakuses, ning seepärast saatsin rebase tagasi neile vapraile küttidele, ning palusin selle vastu võtta kui minu annuse nende lähemaks jahisöögiks. Nii sõidavad rüütellikud vastased.

Tõin kaasa oma sõidult selge plaani inglaste kaitseliinidest ning selle panin ette Massenale veel samal õhtul.

Lootsin, et see võimaldab talle kallale tungida, kuid kõik maršalid olid üksteise kõri kallal, urisedes ja ahmides kui hulk näljaseid koeri. Ney vihkas Massena't, Massena vihkas Junot'd ja Soult vihkas neid kõiki. Vahepeäl toit kahanes ikka enam ja enam, ning meie ilus ratsavägi hävines toidu puuduse tõttu. Talve lõpuks meie pühkisime terve maa puhtaks ning midagi ei olnud enam süüa, ehk küll saadeti varustajad kaugele otsima. Oli selge isegi vapraimale meist, et oli tulnud aeg taganeda. Minagi pidin seda mõnna.

Kuid taganeda ei olnud nii kerge. Mitte ainult meie väed ei olnud nõrgad ja kurnatud tagavarade puudusest,

vaid ka vaenlast julgustas meie tegevusetus. Wellingtoni me palju ei kartnud. Nägime, et ta oli vapper ja ettevaatlik, kuid vähe ettevõtlik. Pääleselle siin mägimaal ta ei oleks suutnud kiiresti taga ajada. Kuid meie tiibadele ja seljataha oli kogunenud hulk portugallasi, sõjariistus talupoegi ja „guerilla'sid“. Need inimesed hoidusid terve talve aupaklikus kauguses, kuid nüüd, kus meie hobused olid hävinend, neid oli paksult kui kärbsed meie eelpostide ümber, ning inimese elu ei olnud pennigi väärt, kui ta kord langes nende kätte. Võin nimetada tosina ohvitsere oma käsualuseid, kes tapeti sel ajal, ning õnnelik neist oli see, kes sai kuuli nurgatagant pähe või südamesse. Mõne surm oli nii hirmus, et ei leidu sõnu, mis kirjeldaksid seda küllalt hästi. Need kurbmängud olid nii sagedad ja nad mõjutasid inimeste ettekujutust nii, et oli raske sundida inimesi väljaspoole laagri piire. Näiteks, sääl oli võllarog, guerillade päälük Manuelo, „Naerataja“, kelle vägiteod täitsid hirmuga meie mehi. Ta oli suur, paks, joviaalse välimusega mees, kes varitses oma hirmsa salgaga mägedes meie vasaku tiiva kohal. Terve raamatu võiks kirjutada selle võllaroga toorustest ja metsikustest, kuid ta kindlasti oli tugev mees, sest ta organiseeris omad röövlid nii, et oli peaaegu võimatu pääseda siit maalt. Selle ta saavutas, säädes sisse valju distsipliini, mille läbi viis julmade karistustega, — see tegi nad küll tugevaks, kuid andis ka ootamatuid tagajärgi, nagu teile tean jutustada. Poleks ta peksnud oma leitnanti... kuid sellest kuulete, kui tuleb aeg.

Mitmed raskused olid seotud taganemisega, kuid oli selge, et ei olnud teist võimalust, ning Massena hakkas kiiresti saatma voore ja haigeid Torres Novas'est, mis oli pääkorteriks, Coimbra, järgmise kindlustatud punkti. Ta ei saand seda teha tähelepanematult, ning ühekorruga, guerillad hakkasid meile ikka lähemale tükki. Üks meie divisjonidest, Clauseli oma; ühes Montbruni ratsaväega, oli kaugel lõunapool Tagust, ning oli hädasti vaja teatada, et meie oleme taganemas, sest

muidu ta oleks jäänd igasuguse toetuseta keset vaenlase maad. Mäletan ootust, et kuidas Massena viib läbi selle, sest harilik käskjalg ei oleks läbi pääsnud ja väike väeosa oleks laiali pillatud. Mingil kombel pidi siiski edesi antama käsk taganeda, või Prantusmaa on nõrgem neljateist-tuhande mehe võrra. Mul ei tulnud meelegi, et mina, kolonel Gerard, olen see, kellele jääb selle teo au, mis oleks mõnelegi teisele mehele toond aupaiste, ning mis seisab kõrgel teiste tegude hulgas, mis moodustavad mu enda kuulsuse.

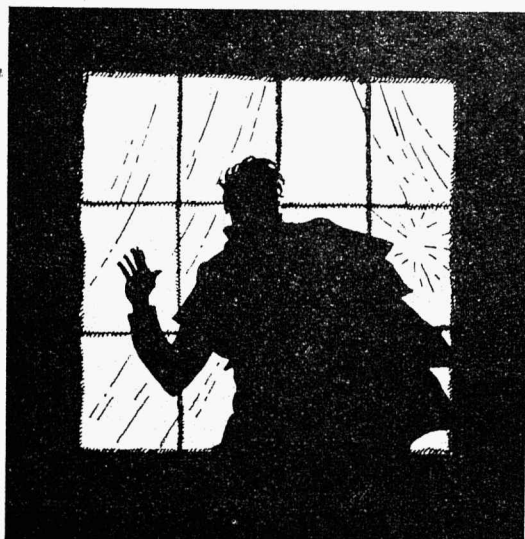
Sel ajal ma teenisin Massena staabis, ning pääle minu tal oli veel kaks adjutanti, kes olid vaprad ja tublid ohvitserid. Ühe nimi oli Cortex ja teise — Duplessis. Nad olid vanemad minust aastate poolest, kuid nooremad igas teises suhtes. Cortex oli väike, tõmm mees, väga noble ja äge. Ta oli hää sõdur, kuid teda hävitas suur eneseavamine. Tema enda arvamise järgi ta oli esimene mees terves sõjaväes. Duplessis oli gaskoonlane, nagu minagi, ning oli tore poiss, nagu kõik gaskoonlased. Meie olime järgemööda teenistuses, ning sel hommikul, millest jutt on, oli Cortex'i valvekord. Nägin teda hommikusöögi ajal, kuid pärast ei nähtud ialgi enam ei teda ega ta hobust. Terve päeva Massena oli tusane nagu harilikult ning suurema osa aega viitis pikksilmaga, vaadeldes inglaste seisukohti ja laevu Tagusel. Ta ei kõnelnud midagi ülesandest, millega saadeti meie kaasvõitleja, ning ei olnud meie asi küsida seda temalt.

Sel ööl umbes kell kaksteist seisin maršali pääkorteris juures, kui ta tuli välja ja seisis liikumatult pool tundi, käed ristis rinnal, ja vaatas idapool. Ta oli nii keskendund ja mõttes, et oleksite pidand raidkujuks seda mantlisse mähitud, tärniga kübaraga meest. Mida ta ootas, ei osand ma kujutella, kuid viimaks kuuldus kibe vandesõna ja kannal ringi keerdes läks ta tagasi majja, lüües paukudes ukse kinni.

Järgmisel päeval teisel adjutandil, Duplessis'l, oli hommikul kõnelus Massenaga, pärast mida ei nähtud enam teda ega ta hobust. Sel ööl istusin esitoas, kui maršal mööda läks, ning läbi

akna nägin teda seisvat ja vahtivat nagu minevalgi ööl. Ta seisis pool tun- di säääl kui suur tusane pilv. Siis ta tuli sisse, uks paukus ning ma kuulsin ta kannuseid ja mõõgatuppe klirisevat läbi vööruse. Kuulsin teda sel ööl ki- ruvat ja tampivat mu pää kohal, kuid ta ei saanud mulle järele ja ma tund- sin teda liig hästi, et minna kutsumata.

Järgmisel hommikul oli minu kord, sest mina olin ainus järelejäänd adju- tant. Mina olin ta armsaim adjutant. Ta süda oli alati lahti tublile sõdurile. Arvan, tal olid pisarad silmis, kui kut- sus mind.

„läbi akna nägin teda seisvat ja vahtivat“

„Gerard!“ ütles ta. „Tulge siia!“

Sõbraliku žestiga ta võttis mul hõl- mast kinni ja talutas akna juure, mis oli avatud idapoole. Meie ees oli jalg- väe laager ja edesi ratsavägi pika ho- bustereaga. Nägime prantsuse eelpos- te ja edesi tüki lagedat maad, mil asu- sid viinamäed. Küngaste ahelik tõusis tagapool, ning üks nende hulgast ker- kis kõrgemale selgesti nähtava torni- na. Künkaid piiras lai metsavöö. Ai- nus tee jooksis valgena ja selgena, va- judes ja tõustes, kuni ta kadus kün- gaste vahele.

„See,“ ütles Massena, näidates mäe poole, „on Sierra de Merodal. Kas näe- te midagi ta tipul?“

Vastasin, et ei näe midagi.

„Noh?“ küsis ta, andes mulle kiikri.

Kiikriga nägin väikest virna või hunikut mäeharjal.

„See, mis te näete,“ ütles maršal, „on puuhunik, mis on pandud sinna märgiks. Panime selle sinna, kui maa oli meie käes, kuid nüüd, kus ta seda enam ei ole, ta on alles. Gerard, selle märktule peab süütama täni öösi. Seda vajab Prantsusmaa, seda vajab keiser, seda vajab sõjavägi. Kaks teie kaas- võitlejat läksid süütama seda, kuid kummalgi ei õnnestunud see. Täna on teie kord, ning ma palvetan, et teil oleks parem õnn.“

Ei ole sõduri asi küsida käskude põhjusi, ning sellepärast ma juba hak- kasin minema toast, kuid maršal pani käe mu õlale ja pidas mu kinni.

„Te saate teada kõik, et teada, mil- lepärast te riskite oma eluga,“ ütles ta. „Viiskümmend miili lõunapoole meist teispool Tagust on kindral Clauseli vä- gi. Ta laager on Sierra d'Ossa mäe lähedal. Selle mäe otsas on puuvirn, mille juures asub vahipost. On kokku räägitud, et kui ta keskööl näeb meie tuld, siis ta vastuseks süütab oma tule ja taganeb meie juure. Kui ta ei tule kohe, siis ma taganen ilma temata. Kaks korda katsusin talle märku anda. Täna see peab õnnestuma, või ta vägi jääb siia ja hävineb.“

„Ah, mu sõbrad, kuidas mu süda paisus, kui kuulsin, millise suure üles- ande mulle saatus määrand! Kui pää- sen eluga, siis on see uus hiilgav leht mu loorberipärga. Kui suren, siis see on sarnase karjääri vääriline surm. Ma ei ütelnud midagi, kuid arvan, kõik need õilsed mõtted paistsid mu näost, sest Massena võttis mu käe ja surus seda.“

„Säääl on mägi ja puuriit,“ ütles ta. „Ainult see guerilla ja tema mehed on teie ja mäe vahel. Ma ei või saata suurt väeosa selleks ettevõtteks ning välke torkab silma ja hävineb. Seepä- rast saadan teid üksi. Viige see läbi kuidas tahate, kuid kell 12 näidake mulle märktuld.“

„Kui seda ei juhtu,“ ütlesin, „siis palun teid, maršal Massena, hoolitseda, et mu asjad müüduks ja raha saadetak- su emale.“ Tõstsin käe tervituseks ja

August Jansen.

(Eesti kunsti aastaraamatust.)

Autoportree.

pöörasin ümber, südame hõõgudes mõttest suure teo üle, mis ootas mind.

Istusin natuke aega oma toas, et pidada nõu, kuidas oleks kõige parem läbi viia see asi. Asjaolu, et Cortex ega Duplessis, kes olid väga hoolsad ja ettevõtlikud ohvitserid, ei saabund Sierra de Merodali tippu, näitas, et guerillade valve oli väga häa. Vaata-

sin kaugused kaardil järele. Kümme miili lagedat maad oli vaja läbi sõita, enne kui saab kungaste juure. Siis järgnes metsavöö mäe laugel veerul, mis võis olla kolm — neli miili lai. Ning lõpuks veel mägi ise, mis ei olnud väga kõrge, kuid oli ilma katteta, mis oleks varjand. Niisugused olid mu tee kolm järku.

Mulle näis, et kui kord olen saabund metsa, siis kõik on väga kerge, sest võisin olla sääli varjus ja üles ronida öö kätte all. Kaheksast kaheteistkümmeni oli neli tundi pimedust, millest jätkus mäkke ronimiseks. Järelikult jäi ainult esimene osa, mille üle vaja nõu pidada.

Üle lageda viis veetlev valge tee ning ma mäletasin, et mõlemad mu kaasvõitlejad läksid hobusega. See oli kindlasti nende hukatus, sest miski asi ei võind olla röövlitele kergem, kui pidada silmas teed ning sääda lõks kõigile, kes seda mööda sõidavad. Mulle ei oleks olnud raske sõita otse läbi viinamägede, sest ma olin tol korral hästi varustatud hobustega: pääle Violetta ja Rataplani, kahe toredama hobuse terves väes, mul oli veel suurepärase inglise hobune, mille võtsin sir Cottonilt. Kuid siiski pärast pikka mõtlemist otsustasin minna jala, sest siis oli mul parem tarvitada iga juhust, mis võiks esineda. Mis puutub riidesse, siis tõmbasin pika mantli oma husaariülikonna üle ja pähe panin toidustaja halli kübara. Võite küsida, miks ma ei riietund talupojaks, kuid vastan, et aumees ei pea soovima salakuulaja surma. Üks asi on saada tapetud, ja hoopis teine — olla surmatud õigusepärast sõjasääduste järele. Ma ei tahtnud riskida sarnase lõpuga.

Hilisel päälõunal hiilisin välja laagrist ja möödusin eelvahipostidest. Mantli all mul oli kiiker ja taskupüstol, niisama ka mõök. Taskus oli tule-
raud.

Kaks või kolm miili pääsin edesi viinamägede varjus sarnase eduga, et süda hüppas mul rinnas rõõmu pärast ning mõtlesin endamisi, et vaja ainult ajudega mehel käsi külge panna ning asi edeneb kergesti. Igatahes, Cortex'i ja Duplessis't, kes sõitsid mööda teed, nähti kergesti, kuid tark Gerard, kes hiilis viinamägede seas, oli hoopis teine inimene. Arvan, mul oli juba viis miili seljataga, enne kui kohtasin esimese takistuse. Siin oli väike kõrts, mille juures nägin vankreid ja mõnda inimest — esimesi seitsaadi, kui hakkasin tulema. Nüüd, olles väljaspool kaitseliine, teadsin, et iga inimene on

mu vaenlane, ning seepärast tõmbusin kõverasse ja hiilisin edesi, et leida koht, kust oleks kõik hästi näha. Nägin, et need inimesed olid talupojad, kes laadisid tühje veinitünne kahele vankrile. Ma ei näind, kuidas nad võiksid aidata või takistada mind, ning seepärast jätkasin oma teed.

Kuid varsti mõistsin, et mu ülesanne ei olegi nii lihtne, kui ta näis. Maa-pinna tõustes viinamäed kadusid, ning ma seisin lageda ala ääres, mil asus üksikuid künkaid. Kükitades kraavis vaatlesin neid kiikriga ja varsti nägin, et iga künka otsas oli vaht, ja et neil inimestel olid väljas patrullid ja eelposid just nagu meilgi. Olin kuulnud distsipliinist, mille säädnud sisse see võllarog, keda hüüti „Naeratajaks“, ning siin mu ees kahtlemata oli näide sellest. Küngaste vahel asus vahisalk, ja, ehk küll pöörasin hulga kõrvale, siiski leidsin vaenlase enda ees. Olin kimbatuses, mis nüüd teha. Siin oli nii vähe varju, et rott vaevalt pääsis nägematult läbi. Muidugi, öösel oleks kerge läbi pugeda, nagu läbi pugesis inglaste liinist Torres Vedrases; kuid olin veel kaugel mäest, ning sarnasel juhtumisel ma ei jõuaks õigeaks ajaks sinna, et süüdata puud kesköösel. Lebasin kraavis ja tegin tuhat plaani, üks hädaohtlikum kui teine. Ning siis korraga tuli valguse sähvatus, mis tuleb mehele, kes ei heida meelt.

Nagu mäletate, mainisin, et kõrtsi juures laaditi tühje tünne kahele vankrile. Härgade pääd olid pöördud idapoole, ning oli selge, et nad lähevad minule soovitavas sihis. Kui saaksin enda peita ühte neist, milline tee on lihtsem ja kergem, et läbi pääseda gueril-ladest? See plaan oli nii lihtne ja hää, et ma ei saand tagasi hoida rõõmu-hüüet, kui leidsin ta, ning kohe ruttasin tagasi kõrtsi juure. Sääli oli hää vaadata pöösaste tagant, mis sünnib teel.

Kolm talumeest punaste monteromütsidega laadisid vaate, ning juba oli üks vanker täis laaditud ja teisel — kere. Hulk tühje vaate ootas järge kõrtsi ees. Saatus on mu sõber — olen alati ütelnud, et ta on daam ega suuda vastu seista noorele kaunile husaarile.

Varsti mehed jätsid töö pooleli ja astusid kõrtsi sisse, sest päev oli palav ja nad hakkasid janu tundma. Väledasti kui nool tormasin välja peidupaigast, ronisin vankrile ja kiiresti ühte tühja vaati. Tal oli ainult põhi ning ta lamas küljeli, lahtine ots sissepoole. Sää! ma kükitasin nagu koer kongis, põlved vastu lõuga surutud, sest vaat ei olnud väga suur ja mina olen suure kasvuga mees. Ma lebasin juba natuke aega sää!l, kui tulid mehed ja varsti ütles ragin mu pääkohal, et uusi vaate laoti pääle. Nad ladusid neid niipalju üksteise otsa, et ma ei teadnud enam, kuidas pääseda korda välja nende alt. Muidugi, on aega mõelda Vislast üle pääsmisest, kui oled üle Reini, ning ma ei kahelnud, et kui õnn ja mu oma mõistus tõid mu nii kaugele, siis nad aitavad ka edesi.

Varsti, kui vanker oli täis laotud, nad jätkasid oma teekonda ja mina oma vaadis naersin iga tõuke juures, sest sõit läks sinna, kuhu tahtsin. Liikusime pikkamisi ja talupojad sammusid vankri kõrval. Seda ma arvasin sellest, et nende hääled kuuldusid päris mu lähedal. Nad näisid olevat väga hääsüdamlilikud poisid, sest nad naersid väga palju. Millest jutt oli, seda ma ei mõistnud. Ehk ma küll mõistsin nende keelt kaunis hästi, ma ei leidnud midagi koomilist jutukatkendeis, mis puutusid minu kõrva.

Oletasin, et härgade kiiruse järele arvates meie tegime umbes kaks miili tunnis. Seepärast, kui olin kindel, et oli möödunud kaks ja pool tundi — kaks ja pool tundi pörutamist, lämbumist ja mürgistumist veini aurust —, kui need olid möödunud, ma olin kindel, oli möödas hädaohtlik lagendik, ning et olime metsa mäeveerul. Nüüd hakkasin pääd murdma, kuidas pääseda välja sest vaadist. Tegin mitu plaani ja parajasti arutasin neid, kui küsimus lahenes väga lihtsal, kuid mulle ootamatul viisil.

Vanker peatus järsu nõksuga ja kuuldus mitu ärritatud, toorest häält: „Kus ta on?“ hüüdis üks. „Meie vankril,“ vastas keegi. „Kes ta on?“ küsis kolmas. „Prantsuse ohvitser, ma nägin ta mütsi ja saapaid.“ Nad kõik

naersid. „Ma vaatasin kõrtsi aknast ja nägin, kui ta tormas tunni nagu torreador, kellel Seville'i härg kannul. „Missuguses tunnis?“ „Selles,“ vastas poiss, ja ta rusikas langes minu pääkohta.

Milline seisukord minusarnasele mehele! Punastan veel praegu, neljakümne aasta pärast, kui mõtlen sellest. Oila püütud kui kana ja abitult kuulata nende matside toorest naeru — teada, et saabund mu teekonnale häbistav ja naeruväärne lõpp. Oleksin õnnistand meest, kes oleks saatnud kuuli läbi tunni, ning päästnud mu viletsusest.

Kuulsin, kuidas müdisesid vaadid, mis visati maha vankrilt ning vaatas mu otsa hulk habemikke nägusid ja kahe püssi rauad. Nad haarsid mu kuuehõlmast ja tassisid mu päevavalgele. Olin vist õige kummaline kuju, kui seisin sää!l ja pilgutasin silmi pimestavas päevavalguses. Seisin küürus kui kerjus, sest ma ei saand sirgeks oma kangeid liikmeid, kuub oli poolestsaadik punane kui inglise sõduril, veinipraagast, milles lebasin kogu aja. Nad naersid ja naersid need koevad, ja kui katsusin näidata oma ilmega ja žestidega, kuidas põlgasin neid, siis nad naersid veel enam. Kuid isegi sarnases seisukorras ma pidasin end üles kui mees, ja kui mu silmad libisesid aegamööda üle nende, ma ei leidnud ühtki pilku, mis oleks vastanud minu oma.

Sest ühest pilgust jätkus, et selgitada mu seisukord. Need talupojad andsid mu guerillade eelposti kätte. Guerillasid oli kaheksa, metsikult karvased olevused, puuvillased rätikud sombreroode all ja nõopidega kuued värviliste vöödega niuete ümber. Igaihel oli püss ja vöö vahele pistetud paar püstolit. Juht, suur, tugev, hoidis püssiotsa mu kõrva ääres, kuna teised otsisid mu taskud läbi ja võtsid ära mu mantli, püstoli, kiikri, ning, mis kõige halvem, mu tuleraua. Tulgu, mis tuleb, ma olin hävitatud, sest enam ma ei saand süüdata tuld, isegi siis mitte, kui saavutan mäetipu.

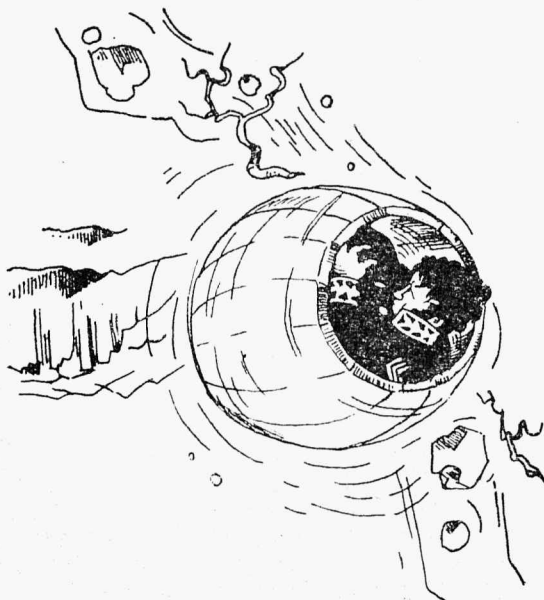
Neid oli kaheksa, mu sõbrad, juure arvata veel kolm talupoega, ning mina olin üks ja sõjariistuta! Kas Etienne

Gerard ahastas? Kas ta kaotas külma vere? Ah, te tunnete mind hästi, — kuid nad ei tunnud mind, need röövlid. Iialgi ma ei ole teind sarnast suurepä-rast ja imestusväärilist pingutust, kui sel silmapilgul, kui kõik näis olevat ka-dunud. Võite pääd murda, enne kui leiata kavaluse, mille abil pääsin nende käest. Kuulake.

Nad tirisid mu maha, vankrilt ma-ha ning ma seisin ikka veel kõveras ja küürus nende keskel. Kuid kangestus kadus ning aegamööda mu pää hakkas jälle töötama ja agarasti otsima teed, kuidas pääseda nende käest. Olime kitsas orus, kus kohtasime röövlite eel-posti. Ühes küljes kerkis järsk mäe-veer. Teiselpool oli lauge kallak, mis lõppis põõsastikuga kaetud oru põhjas mõnisada jalga allpool. Need poisid olid tugevad mägestikuelanikud, kes ronisid mäest üles ja alla palju kiiremini kui mina. Nad kandsid abarca-sid, sandaalisarnaseid saapaid, millega nad võisid käia ükskõik kus. Vähem otsusevõimeline mees minu asemel oleks meele heitnud. Kuid ühe silma-pilguga märkasin ja kasutasin kumma-lise juhuse, mis saatus oli saatnud mu teele. Päris mäeveerul oli üks veini-vaat. Liikusin tasahilju selle poole ja kargasin ühe hüppega kui tiiger sisse, jalad ees, ning ühe tõukega lükkasin ta alla mööda mäekülge.

Kas ma suudan iialgi unustada selle hirmsa sõidu — kuidas ma kõmisesin ja raksusin alla sel oruveerul? Toetasin põlvedele ja küünarnukkidele, tõm-mates keha kokku kõvaks puntraks, et ta ei põruks; kuid mu pää küünis välja sest puntrast, ning oli päris ime, et ma ei lõhkund enda pääd. Kallak oli pikk ja lauge, ning siis järgnes järsk astang, kus vaat ei veernud enam, vaid kargas õhku kui kits ning langes maha mürina ja raksatusega, mis raputas iga konti mu kehas. Kuidas tuul vi-hises mu kõrvade ääres, kuidas pää käis ringi, et olin haige ja peaaegu meelemärkuseta! Siis, suure sahina, pragina ja paukumõisega vaat kukkus põõsastesse, mida äsja nägin kaugel all. Neist murdsin tee läbi, veersin veel allapoole teise põõsaste salka, kus vaat pörkas vastu noort puud ja lendas

tükkideks. Ronisin välja laudade ja vitste hunikust, iga toll mu kehast va-lutas, kuid mu süda sees laulis valju röömulaulu ja tuju tõusis, sest teadsin, kui suur oli tegu, mille saatsin korda ja näisin nägevat, kuidas põleb märk-tuli mäeharjal.

„Kas suudan unustada selle hirmsa sõidu...“

Keerlemisest tunnis tekkis mul hir-mus pööritus, ning oli tunne, kui olek-sin olnud esimest korda ookeanil. Pidin istuma mõne silmapilgu tunni jäänuste kõrval, pää käte vahel. Kuid ei olnud aega puhkamiseks. Juba kuulsin häält üleval, mis tähendas, et tagaajajad las-kusid alla künkalt. Suklesin tihedai-masse põõsastikku ja jooksin, jooksin, kuni olin täiesti hingetu. Siis lebasin hingeldades ja kuulasin kikis kõrvul, kuid ei kuuldunud ainustki häält. Olin vaba vaenlastest.

Olles saand hinge tõmmata, rändas-in kiiresti edesi ning läksin, põlvini vees, läbi mitme oja, sest mulle tuli meele, et nad võiksid mind koertega hakata taga ajama. Saades lagedamale kohale ja vaadates ümber, leidsin oma suureks rõõmulks, et vaatamata kõigi seikluste pääle ma ei olnud palju kõr-vale kaldunud oma teelt. Minu kohal kenkis kõrge Merodali tipp, küünides oma palja, terava harjaga kaugele väl-

Roman Nyman.

(Eesti kunsti aastaraamatust.)

Toledo.

ja käabustammede vaibast, mille varjul olin mina praegu, ning näis, et mul ei ole midagi karta niikaua kui saan teise metsääre. Kuid teadsin, et siin oli iga mees minu vastu, et olin sõjariistuta ja et siin liikus palju inimesi. Ma ei näind küll kedagi, kuid mitu korda kuulsin läbilõikavat vilet ja kord püssipauku kaugel.

Oli ränk töö see teetegemine tihe-
das pöösastikus ning sellepärast ma
olin rõõmus, kui puud läksid suuremaks
ja leidsin teeraja nende vahel. Mui-
dugi, ma olin liiga tark, et kõndida se-
da mööda, kuid ma hoidsin ta lähedale
ja järgnesin talle. Olin läind juba tüki
maad ja enda arvamise järele juba
metsa ääres, kui kummaline oigav hääl

kostis mu kõrvu. Alguses mõtlesin, et see on mõne looma hääl, aga siis järgnesid sõnad, millest mõistsin ainult prantsuskeelse hüüde: „Mon Dieu!“ Suure ettevaatusega liikusin hääle poole ja nägin järgmist:

Kuivadest lehtedest asemel lebas mees samasuguses hallis ülikonnas nagu oli minulgi. Ta nähtavasti oli väga haavatud, sest ta surus vastu rinda riidetükki, mis oli läbi imbund ta verest. Ta aseme ümber oli tekkind vereloik ning ta ümber kihises kärbeste parv, kelle pirin ja sumin kindlasti oleks pöörnud mu tähelepanu endale, poleks ma kuulnud ta oigeid. Peatusin silmapilgu, kartes lõksu, kuid siis kaastundmus ja kohusetunne said võidu kõigi teiste tunnete üle, jooksin ruttu lähemale ja laskusin põlvili haavatu kõrvale. Ta pööris oma kõhna näo minu poole — see oli Duplessis, kes oli läind enne mind. Jatkus ainsast pilgust ta lohkuvajunud palgedele ja klaasistunud silmadele, et mõista, et ta sureb.

„Gerard!“ ütles ta. „Gerard!“

Ma nägin ainult sõprust enda vastu, kuid tema, ehk küll elu kiiresti kahanes tas, tema mäletas ikka veel oma kohust, ta oli gentleman.

„Tuli, Gerard! Teie süütate ta?“

„Ons teil tuleraud?“

„Siin on.“

„Siis ma süütan ta täna öösel.“

„Olen õnnelik surres seda kuulnud. Nad lasid mind. Kuid öelge maršalile, et tegin, mis võisin.“

„Ja Cortex?“

„Ta ei olnud nii õnnelik. Ta langes nende kätte ja suri hirmsat surma. Kui te näete, et teil pole võimalust pääseda, laske ise endale kuul südamesse. Ärge surge, nagu suri Cortex.“

Nägin, et ta ei suutnud hingata ning kummardusin, et kuulda veel ta sõnu.

„Kas te võite ütelda veel midagi, mis oleks kasulik mu ülesandele?“ küsisin.

„Jah, jah; De Pombal. Ta aitab teid. Usaldage De Pombali.“ Nende sõnadega ta suri.

„Usaldage De Pombali. See on hää nõu.“ Minu hämmastuseks üks mees seisis päris minu kõrval. Olin nii süvenenud jutuajamisse sõbraga, ja kuu-

land nii hoolega, et ei pannud tähelegi, kuidas ta oli roomand mu juure. Nüüd kargasin püsti ja vaatasin talle otsa. See oli pikk, tõmmu poiss, mustade juustega, mustade silmadega ja musta habemega ning pika, kurja näoga. Käes tal oli veinipudel ja õlal rippus trahucopüss, mida tarvitasid need poisid. Ta ei teind katset haarda püsti ning ma mõistsin, et see oli mees, keda surnud sõber soovitas mulle.

„Kahju, ta on surnud!“ ütles ta, kummardades Duplessis' kohta. „Ta põgenes metsa pärast seda, kui teda lasti, kuid õnneks ma leidsin ta säält; kuhu ta oli kukkond, ning kergendasin veidi ta viimseid tunde. See ase on minu tehtud ning ma tōin talle veini janu kustutamiseks.“

„Härra,“ vastasin, „Prantsusmaa nimel tänan teid. Ma olen küll ainult kergeratsaväe kolonel, kuid ma olen Etienne Gerard, ning see nimi tähendab midagi prantsuse väes. Kas tohin küsida...“

„Jah, härra, ma olen Aloysius de Pombal, tuntud samanimelise aadlimehe vend. Praegu ma olen esimene leitnant guerillade salgas, mille juhti harilikult tuntakse kui Manuelot, „Naeratajat.“

Tõepoolest, mu käsi kahmas kohta, kus harilikult oli püstol, kuid mees ainult naeratas selle pääle.

„Ma olen ta esimene leitnant, kuid ka ta surmavaenlane,“ ütles ta. Ta tegi lahti kuenööbid ja tõstis särgi. „Vaadake seda!“ hüüdis ta, ning pööris minu poole selja, mis oli täis punaseid vöote. „Seda tegi „Naerataja“ mulle, Portugali õilseima verega mehele. Mis ma teen „Naeratajale“, seda te näete veel.“

Seesugune viha oli ta silmades ja valgete hammaste naeratuses, et ma ei kahelnud enam ta sõnus, mida kinnitas see vorbitud ja verdnõretav selg.

„Mul on kümme meest, kes töotasid olla minu poolt,“ jatkas ta. „Mõne päeva pärast, kui olen teind oma töö siin, loodan ühineda prantslastega. Vahepää...“ Kummaline muudatus sündis ta näoga, ta korruga haaras püsti ja karjus: „Käed üles, sa prantsuse koer. Käed üles või ma purustan su pääl!“

Te võpatate, mu sõbrad, te imes-

tate! Mõtelge, kuidas mina võpatasin ja imestasin sarnase ootamatu lõpu juures. Sää! oli see must nägu ja selle taga mustad, kurjad silmad. Mida võisin teha? Olin abitu. Tõstsin käed üles. Samal momendil metsas igalpool kostsid hääled, kuulduis kisa ja hüüdeid ning jalgade müdinat. Hulk kohutavaid kogusid murdis läbi roheliste põõsaste ning mina, vaene, õnnetu, kergeusklik, mina olin jälle kord vang. Oleks olnud sõjariistu sel silmapilgul, ma ei oleks istund siin ja jutustand teile neid vanu jutte.

Määrind, karvased käed hoidsid mind igast küljest ning viisid mööda teerada läbi metsa, võllaroog De Pombal käsutas mu vangistajaid. Neli röövlit kandsid Duplessis' keha. Õhtuvarjud paistsid veel, kui jõudsime välja metsast mäe külge. Seda mööda mind viidi guerillade pääkorterini, mis asus koopas mäetipu lähedal. Nelinurkne puuriit, mis oli maksnud mulle nii palju, oli just meie pää kohal. Allpool oli kaks-kolm tütti, mis kahtlemata olid kitsekarjuste omad, ning mida tarvitasid asukohaks need kõrilõikajad. Ühte neist viidi mind seotuna ja abituna, ning mu kõrvale asetati surnud kaasvõitleja keha.

Lebasin sää! ainsa tuksuva mõttega: kuidas suuta oodata mõned tunnid ja kuidas pääseda puuriida juure, mis oli mu pääkohal, kui korranga vangla uks avanes ja sisse astus mees. Oleksid mu käed olnud vabad, oleksin karanud talle kõri kallale, sest see ei olnud keegi muu kui De Pombal. Salk röövleid oli ta kannul, kuid ta käsutas need tagasi ja sulges ukse enda järel.

„Sa võllaroog!“ ütlesin.

„Kuš!“ hüüdis ta. „Rääkige tasa, sest ma ei tea, kas keegi ei kuula meid, ja mu elu on kaalul. Mul on teile ütelda mõned sõnad, kolonel Gerard; ma soovin hääd teile nagu teie surnud kaasvõitlejalegi. Rääkides teiega ta laiba kõrval nägin, et olime ümber piiratud ning et teie vangivõtmine on möödapääsmatu. Ma oleksin jagand teie saatust, oleksin ma viivitand. Kohe vangistasin ise teid, et alal hoida meeste usaldust. Teie peate ise mõistma, et mul ei jäänd muud üle. Nüüd ma ei tea,

kuidas saan päästa teid, kuid ma katsum.“

See oli hoopis uus valgus seisukorrale. Ütlesin talle, et ma ei tea, kui palju ta õigust räägib, kuid et ma otustan edespidi ta tegude järgi.

„Ma muud ei tahagi,“ ütles ta. „Annan teile nüüd nõu. Päälik tahab praegu näha teid. Rääkige õigust, muidu ta laseb teid kahe plangu vahel pooleks saagida. Ärge rääkige talle vastu. Andke talle teated, mis ta tahab. See on ainuke pääsetee teile. Kui teie võidate aega, tuleb ikka midagi vahele meie kasuks. Nüüd ma enam ei või olla. Tulge, muidu äratate kahtlust.“ Ta aitas mu püsti ja siis, avades ukse, tiris mu toorelt välja ja seltsimeeste abiga tõukas ja lohistas mu guerillade pääliku ette, kes ootas mind oma julmade kaasvõitlejate keskel.

Manuelo „Naerataja“ oli tähelepandav mees. Ta oli paks, punapõskne mees, suure, paljaks aetud näoga ja palja pääga, päris armastusevääriline perekonnaisa. Vaadeldes ta ausat naeratust, ma vaevalt suutsin uskuda, et see oli toores piinaja, kelle nimi oli hirmuäratav niihästi inglise kui ka meie väes. On kindlasti teada, et Trent, inglise ohvitser, hiljem poos ta tooruse pärast. Ta istus kaljurahnul ning mind nähes ta nägu hakkas hiilgama nagu vana tuttavat nähes. Kuid nägin siiski, et üks mees toetas end pikale saele ning see hoidis mind pettumustest.

„Tere õhtust, kolonel Gerard,“ ütles ta. „Meile sai osaks suur au maršal Massena staabi poolt: major Cortex ühel päeval, kolonel Duplessis järgmisel ja nüüd kolonel Gerard. Võimalik, et maršal ise austab meid oma visiidi-ga. Te nägite Duplessis'd, ma kuulsin. Cortex'i teie leiata puu külge naelutatult sää! all. Jääb ainult üle otsustada, kuhu asetada teid.“

See ei olnud meeltülendav kõnelus; kuid ta rasvane nägu hiilgas kogu aeg naeratusest, ja sõnad voolasid tal suust väga pehmesti ja sõbralikult. Nüüd ta korranga kummardus ettepoole ning nägin ta silmis palju kindlust.

„Kolonel Gerard,“ ütles ta. „Ma ei või lubada teile elu, sest see ei ole meil

kombeks, kuid ma võin anda teile kerge surma või hirmsa. Kuidas te soovite?“

„Mis te soovite mult vastutasuks?“

„Kui te soovite kergesti surra, siis vastake tõega mu küsimustele.“

„Te tahate mind surmata,“ ütlesin, „kuidas ma suren, see ei tähenda teile midagi. Kui ma kosten teie küsimused õieti, kas te lasete mind valida surma?“

„Jah, seda võib,“ vastas ta. „Kui see on enne tänast keskööd.“

„Vanduge seda!“ hüüdsin.

„Portugaali aumehe sõnast jätkub,“ vastas ta.

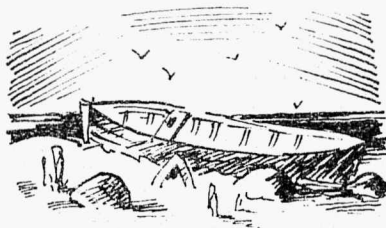
„Ma ei ütle sõnagi enne kui teie ei vannu seda.“

Ta silmad välkusid ja pöördusid sae poole. Kuid ta mõistis mu toonist, et teadsin, mis ma tahtsin ja et ma ei olnud mees, keda saab painutada järeleandmisele. Ta tõmbas risti oma mustast lambanahast zammora — kuue — alt.

„Ma vannun,“ ütles ta.

Oo, seda rõõmu, kui kuulsin neid sõnu! Milline lõpp, milline lõpp Prantsusmaa esimesele vehklejale! Oleksin naernud häämeele pärast selle mõtte juures.

(Lõpp tuleb.)

Pöialpoiss.

Anna Brigaderi muinasjutt seitsmes pildis. Läti keelest Karl Aben.

Järg.

Viies pilt.

Kuninga lossis.

Kuninga saal trooniga. Mitmed õukondlased, kõik vanad, halli habemega — käivad edes-tagasi.

Esimene etteaste.

1. õukondlane (peenike, värisev, teisele). Kas Hüüdja ei ole veel tagasi?

2. õukondlane (jäme, nutune). Ei ole. Ja kurat saabub varsti! Ai, ai! Ai, ai!

1. õukondlane. Halvasti, halvasti! Sa näed. — Noori inimesi enam riigis pole, ning siis tuleb meie kätte kord.

2. õukondlane (ehmunult). Meie kätte? Mis vastased oleme siis meie kuradile?

1. õukondlane. Noh, küll näed! — Kust peab neid võtma! Mis peab viletsail päevil tegema?

2. õukondlane (teeb putket ukse poole).

1. õukondlane (ruttab järele ja hoiab teda kinni). Kuhu sa, isand, tahad minna?

2. õukondlane (punnib vastu). Mul — mul — keskkohat valutab.

3. õukondlane (väga peen ja viisakas). Mis teie arvate, isand! Kohe saabub kuningas.

1. õukondlane (tahab tähelepanematult putket teha).

3. õukondlane (talle järele). Kuhu, isand?

1. õukondlane. Mul — mul — tütar mehele panna.

4. õukondlane (traagiliselt). Ei ole ju enam mehi, kellele panna. Oh seda häda! Seda häda!

3. õukondlane (tahab teiste selja taga vargsi põgeneda).

5. õukondlane (väga kuri, äritatult talle järele). Ei, nüüd ei ole

enam häd. Nüüd peab kõik lõõga panema. Mitte sammu paigast!

3. õukondlane. Mul — mul pää käib ringi... jalad käivad ristirästi.

5. õukondlane. Nüüd hoidke silmad lahti. Igaüks hoiab kõiki.

Kõik (vaatavad suuril silmil üks-teisele otsa).

Hüüdja

Pöialpoiss

(paremalt poolt.)

Teine etteaste.

Hüüdja. Pöialpoiss. Õukondlased.

Pöialpoiss (jääb ukse juure).

Hüüdja. Päiva, härrad!

Kõik (ehmuvad ja kanguvad hirmus. Kui julgevad lõppeks ümber vaadata, hingavad kergendatult).

1. õukondlane. Hüüdja kodus! Noh, mis on? Kas töid tugevaid mehi!

Hüüdja. Kõik kui pühitud. Heitsin pilgu üle piiri ka naabri kuningriiki. Ka sääl pole kedagi.

1. õukondlane (oigab). Mis nüüd teeme? Mis nüüd teeme? Nüüd tuleb vanade kord.

Teised õukondlased (tahavad üksteise alla putket teha, kuid hoiavad üksteist tagasi).

1. õukondlane. Hiiglane Karutapja ka otsas. Eile olevat kurat tema võitnud.

Pöialpoiss. Hiiglane Karutapja? Aa! Kahju küll. Kuid loll ta ka oli.

Kõik (pääle Hüüdja vaatavad Pöialpoisi pääle. Läbisegi). Kes see niisugune? Kes see niisugune?

Hüüdja. Selle sain veel kätte. See tuli kuradiga võitlema.

Kõik (naeravad. Läbisegi). Mis? See? See härjapõlvlane? Selle lööb kurat nipiga maha! Ha, ha, ha! Ha-ha-ha-ha!

1. õukondlane. Mis sa siis hiiglasest Karutapjast tead?

Pöialpoiss. Noh — ta oli mul hää sõber.

Kõik (imestavad. Läbisegi). Sul? — Hää sõber? Ni-ni-ii?

Pöialpoiss. Tantsisime temaga kord tublisti.

Kõik (imestavad, suud ammuli). Nii! — Ni-ii!

1. õukondlane. Kus sa siis olid? Tema juures pidul?

Pöialpoiss (naerab). Tema palus mind küll, aga ma ei läind.

Kõik (imestavad veel enam). Ni-ii?

Toapoiss (taga paremalt poolt).

Hüüdja (Pöialpoisile). Jääme ukse taha, kuni kutsutakse. (Mõlemad ära ees paremale).

Kolmas etteaste.

Kuningas. Printsess Kullake. Õukondlased — härrad ja daamid. Paažid. Toapoissid.

Kuningas (tuleb lühikeste samumudega õukondlaste tervituste saatel, istub troonile).

Printsess Kullake (pikk, kahvatu-roosa, kullaga tikitud kleidis, pikkade kahele poole langevate kuldkollaste juustega — kuldpärg ümber pää, istub kuninga kõrvale).

Lossidaamid ja -härrad (uhkelt riietatud, koguvad kuninga ja printsessi ümber).

Kuningas (käsib). Las hüüdja hüüab!

Teine hüüdja (tuleb ette poole, kummardab kuninga ees ja seisatab. Köhatab). Nii laseb kuningas ütelda: Kaks tüdart on tal kurat juba viind oma maa-alusesse lossi. Sest palju printse ja tugevaid mehi läks kuradiga võitlema printsesside pärast, kuid kurat võitis nad kõik. Ja nüüd tuleb ta täna kuninga noorema ja armsama tütre, ilusa printsessi Kullakese järele. Sellepärast saatis kuningas kõikidesse oma riikidesse käsu laiali, hüüdku vastu, kes tahab kuradiga võidelda. Kes tema võidab ja päästab printsessi, see saab poole kuningriiki ja printsessi Kullakese naiseks. (Taganeb.)

Kuningas. Kas meie keskel ei ole enam ühtki julget?

Kõik (vaikivad).

Pöialpoiss Hüüdja

(paremalt poolt).

M. Unoldi puulõige.

Kalurid.

Neljas etteaste.

Kõik endised. Pöialpoiss.
Esimene hüüdja.

Kuningas. Kes meid vabastab meie kurvastusest ja päästab printsessi, sellele annan ma poole kuningriiki ja printsessi Kullakese naiseks. Kes hüüab vastu?

Pöialpoiss (tuleb ette poole ja kummardab kuninga ees maani). Miina, isand ja kuningas!

Kuningas (esimesele hüüdjale). Selle töid sina? Selle? —

Hüüdja (kummardab). Ja, isand

ja kuningas. Ainult niipalju leidsin terves riigis. (Taganeb.)

Pöialpoiss (kummardab sügavalt printsessi ees. Vaba imestusega). Ja sina oled printsess Kullake? Aga oled sa küll ilus. Nii ilusat ei ole ma tervel oma eluajal näind!

Printsess (pöördub põlgusega kõrvale).

Daamid (sosistavad omavahel põlguse ja pilkega).

Kuningas (tõuseb üles, rusutud). Siis ei ole meil enam midagi loota! Siis ei ole meil enam pääsu! (Paa-

Laiast maailmast.

'Ungari põllumees põllutööil.

tosega.) Minu Kullake, minu printsessi!

Esimene hüüdjä (tuleb ette poole). Aga miks, minu isand ja kuningas! Nüüd meil on ju päästja.

Kuningas. Vait! (Näitab Pöialpoisi poole.) Selle oled sa mulle toond vist pilkamiseks.

Esimene hüüdjä (ees). Katsu aga temaga, minu isand ja kuningas! Tema olnud hiiglase Karutapjaga sõp-ruses.

1. õukondlane. Tema olla isegi hiiglase Karutapjale sugulane. Las ta võidelda, isand ja kuningas. Ise kaotab oma pää, mis sul sellega tegemist?

Kuningas. Las ta võidelda! Kuid egas ta nii kui nii ei päästa.

Pöialpoiss. Kui ma ütlen, et päästan, siis päästan ka.

1. õukondlane (aralt). Õhk jääb raskeks. Vanakuri tuleb!

2. õukondlane. Hakkab juba mürisema! Tuleb! (Läbisegi.) Oi? Oi? Või! Või!

3. õukondlane. Tuleb juba läbi lossivärvate. Ära! Ära!

Printsess. Ära!

(Väljas kõue sarnane mürin.)

1. õukondlane. Tuleb! Juba tuleb! Pimedus jookseb ees. (Kuningas põgeneb troonilt. Kõik jooksevad keskele, tungivad hunikusse, klabistavad hambaid.)

Pöialpoiss (jookseb troonile). Ära!

Kõik (ehmuvad veel enam).

Pöialpoiss. Minge kõik! Kõik! Jätke mind üksi! (Jääb pimedaks. Mõned hääled hüüavad: „Pimedus jookseb ees, pimedus jookseb ees!“ Nüüd põgeneb kuningas ja tema järel kõik teised üle pää-kaela. Pöialpoiss jääb üksi.)

Viies etteaste.

Pöialpoiss. Vanakuri.

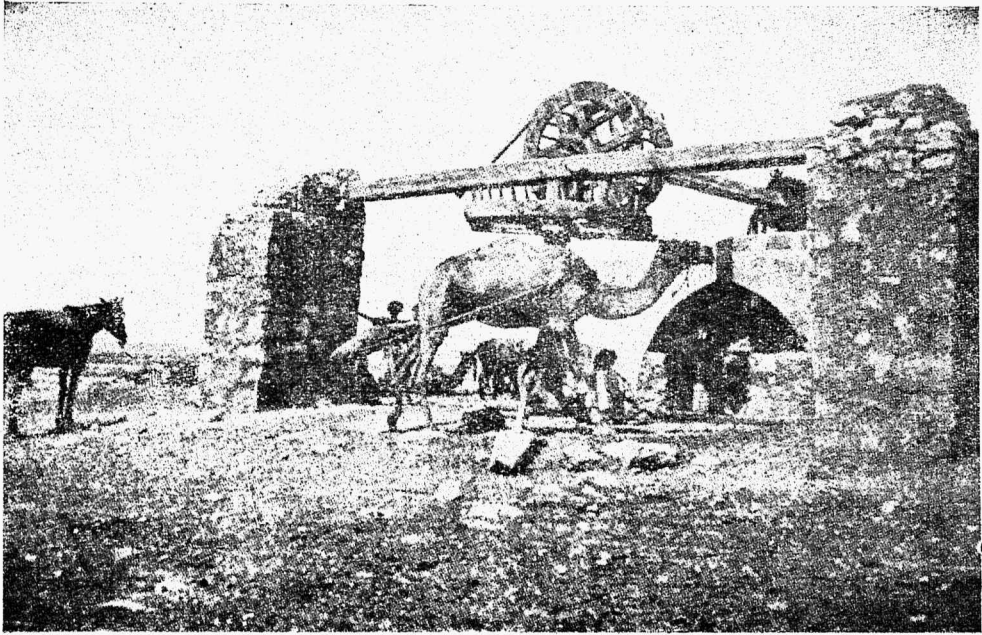
Vanakuri (jookseb punases valguses. Ise must, kaks sarve pääs, saba taga. Jookseb ümberringi ja hüüab). Kus printsess? Kus printsess? Ann' siia printsess! Kus printsess!

Pöialpoiss. Printsess laseb tervitada!

Vanakuri. Kes säääl räägib? —

Pöialpoiss (seisab just tema ette). Printsess laseb tervitada.

Laiast maailmast.

Põldude niisutamine Palestiinas, kaamel pumpab vett.

Vanakuri. Mis äss see on? Mis sa minust tahad?

Pöialpoiss. Tahan sinuga võidelda.

Vanakuri. Ära vihasta mind!

Pöialpoiss. Päris tõsiselt. Ma võidan sind ja päästan printsessi.

Vanakuri (naerab kummardades). Sina? Sina? He-he-he-he-he! Võitsin kõik kuninga mehed. Nüüd saadab sääski. (Naeru lõpetades roogib käikseid üles. Hääsüdamlikult.) Noh, siis tule. Tule ka! (Teeb mõned katsed tabada, milledest Pöialpoiss osavasti eemale põikleb.)

Pöialpoiss (otsib kotis vilet). Oot, oot! Enne seda vaeva tantsime vähe. (Võtab pilli ja hakkab puhuma.)

Vanakuri (hakkab keerlema, hüppama ja tantsima. Kasvava imestusega sõnu välja surudes. Mis see! Kae... kae... Jalad kerged... Kudas hüppavad... Kudas siplevad... Keerlevad... Kui pintslid... Kui vurr... Kui ratas... Kui pool... Kes on minusse asund? (Vehib kätega, hüüab.) Ära... ära... ära... Jäta rahule!...

Lase lahti! Küllalt... küllalt... küllalt... Väsisin... Otsas... Küllalt!...

Pöialpoiss (ümber Vanakurja ära käind, jätab puhumise ja peidab vile).

Vanakuri (langeb maha).

Pöialpoiss (imestab). Ja siis sa väsisid nii ära? Näe, mul ei ole päägi märg.

Vanakuri (ainult lõõtsutab ja heidab käega).

Pöialpoiss. Kuid nüüd hakkame võitlema. Mul ei ole palju aega. Mind oodetakse mitmele poole. Võitleme osakaupa, muidu on sul raske. Säh, tõsta kõigepäält mu sõrm üles! (Küünitab kuradile Metsaemanda käsnakese. Kurat haarab, jääb külge. Pöialpoiss veab kuradit, käsnakest madalal hoides, ümber ringi. Kurat, kühm seljas, tema järel, kuni lõpulikult langeb põrandale.)

Vanakuri. Au! Au! Au! —

Pöialpoiss. Kas näed, et ma sind võitsin. Isegi väikest sõrme ei jõua sa mul tõsta.

Vanakuri (ulub ja palub). Mis sa minuga teed, mis sa minuga teed? — Ainult saba jäta.

Pöialpoiss. Miks sul saba kahju?

Vanakuri. See on mu au. Kui mul see ära võetakse, siis pean ma jälle kümmetuhat aastat teistele kuraditele jalgade pühkimiseks olema.

Pöialpoiss. Noh — ma saba ei võta. Kuid ühe sarve võtan küll.

Vanakuri (hädaldab). Või, või, või!

Pöialpoiss. Kas need ka on sinu au?

Vanakuri. Ei. Aga kuni sarv kasvab — ei tohi ma tuhat aastat maa pääle ilmuda.

Pöialpoiss (hõisates). See on hää! See on hää! Seda ma ju ainult tahan. (Murrab tal ühe sarve.) Nüüd ma saadan sind veel ukсени. (Veab kuradi ukсени ja hüüab.) Jäta järele!

Vanakuri (ühe hüppega ära).

Pöialpoiss (kuninga ukse juures). Võite tulla!

Kuues etteaste.

Pöialpoiss. Kuningas.

Printsess. Kojadaamid ja -härrad. Paažid. Toapoosid. (Ilmub kuningas saatkonnaga, arglikult, ümber vaadates. Imestab Pöialpoissi, lähevad sellest kaugelt mööda. Pöialpoiss annab kuningale märku, et see istuks troonile. Kuningas teeb seda.)

Kõik asuvad oma kohtadele.)

Pöialpoiss. Noh, minu isand ja kuningas. Kurat on võidetud. Säh, selle sarve murdsin ma tal ära ja panen sinu jalgade ette. (Teeb seda.)

Kuningas. Tubli, mu poeg.

Kõik (sosistavad, rõõmust erutunud). Ah! Ah! Ah!

Kuningas. See sarv viidagu varakambrisse hoiule.

Kaks toapoissi (sarvega ära).

1. õukondlane (imestades). Ja ilma relvadeta võitsid sa Vanakurja?

Pöialpoiss. Relvadega. (Näitab vilet ja käsnakest.)

1. õukondlane. Siis nendega võib Vanakurja võita? Ei oleks seda arvand.

Pöialpoiss (uhkelt). Paljugi ei arvata.

Kuningas. Sa oled täitnud oma lubaduse ja nüüd jääb üle täita meil oma. (Pöörab printsessi poole.) Printsess Kullake!

Printsess (ruttu). Ei, isa, egas sa ometi seda tõsiselt võta! (Vaatleb Pöialpoissi pääst jalgadeni. Põlgusega.) Ma peaksin selle endale meheks võtma, selle poisijunni! Mis siis küll kõik naabri printsessid ütlevad? Ma ei tohi oma silmigi häbist üles tõsta!

Kuningas. Kui ta saab printsi seisusse ja printsi riietusse, siis on sihvakas küllalt.

Printsess (pahaselt). Printsi riietesse! — Parem topime need õlgi täis ja paneme katusele.

Pöialpoiss (vähe ehmunult). Oi, kui tige ta on!

Kuningas. Mis lubatud, seda peab täitma.

Õukondlased. Mis lubatud, seda peab täitma.

Printsess. Mis siis on lubadus? Nagu suits ilma tuleta! On vaja tahta ja teha. Ning ma ei taha ja ei tee. (Lööb jalaga vastu maad.)

Õudaamid. Tema ei taha ja ei tee!

Kuningas. Ja ta teeb! Ja ma teen seda. Lubasin talle poole kuningriiki ja kui ta ise ei tagane, siis peab täitma. Ja kui sa teda ei taha, siis ei ole sa enam minu tütar. (Ehib minema.)

Daam (printsessile — sosinal). Nõua ainult seda, et ta täna ööseks ei jääks lossi. Ma tean nõida, kes võib ta saata teise ilma.

Printsess (kergendatult). Aa! See on hää. (Kuningale) Isand ja kuningas!

Kuningas (vaatab tagasi).

Printsess. Sündigu sinu tahtmine!

Kuningas (kiites). See on hää. Nüüd oled sa jälle minu hää tütar.

Printsess. Ainult mul on veel üks palve. Täida mul see.

Kuningas. Hüva. Luban seda täita.

Printsess. Selle öö peab ta

veetma lossi õues. Niikaua kuni ta pole minu laulatatud mees, ei tohi ta magada lossis.

K u n i n g a s. Lubasin ja sinu tahtmise täidan. (Saatkonnaga ära.)

Õ u d a a m (printsessile — sosi-

nal). Lähen kohe, otsin nõia üles!

Printsess (noogutab nõus olles pääd ja järgneb kuningale).

Pöialpoiss (pettund). Siis niisugused on need printsessid!

(Eesriie.)

(Lõpp tuleb.)

Õigest lugemisest.

Georg Brandes'i järgi Bernhard Linde.

I.

Õige sageli leiame välismaa lehtedes küsimuse asetatud: Millised oleksid küll need sada parimat raamatut, mis see peaks muretsema, kes tahab luua endale eeskujuliku raamatukogu?

Ning vastused saabuvad: piibel ja Robinson, Homer ja Horaz, Dante ja Shakespeare, Holberg ja Oehlenschläger, Goethe ja Mickiewicz, Racine ja Pascal, Arany ja Petöfi, Cervantes ja Calderon, Björnson ja Ibsen, Tegnér ja Runeberg, vastused, vaheldudes maa järgi, kus asetati küsimus, ning olenedes isikuist, kes jagavad vastuse.

Ent kõigile küsijaile ning vastajaile on ühine lapselik usk, et on olemas sada raamatut, mis on parimad igale ning kõigile.

Ja siiski näitab lihtne elukogemus, et asi ei ole sugugi nõnda, et võib olla suurepärase teos, mis avaldab ühele sügava mulje, jätab teise täiesti külmaks, mõjutab üht tugevasti nooruses, on täiesti väärtusetu teisele küpsemas eas. Ei ole peaaegu midagi, mis oleks kõigile hääd lugeda igal ajal.

Seda ei panda tähele ainult seepärast, et tänapäeval on äärmiselt vähe neid, kes üldse võivad lugeda, kes armastavad lugeda ning taotlevad lugemisest kasu. Lugemine on peaaegu oskus, mis sureb välja sest ajast saadik, kui seda oskavad kõik.

Sajast lugedaoskajast ei loe üheksakümmend üldse midagi, pääle ajalehe. Kes loeb muud ning rohkem kui ajalehti, loeb harilikult nõnda, et ta võiks jätta selle sama hästi tegemata. Igaüks mäletab kuulnud olevat sageli ütelist: Ei ole mingit mõtet kõnelda minuga ühest või teisest raamatust, olen lugend seda küll, ma usun mõne aasta eest, ent mul on õnnetu omadus unustada kõik, mis olen lugend.

... Mõned loevad iseäralise tähelepanuta, võib

Georg Brandes

olla on see ka lektiitür*), mis ei vääri erilist tähelepanu. Tõsiasi on, et nad unustavad loetu. Mõni ei ole harjund mõistma üldse kõike. Näiteks, kui noored inimesed loevad raamatuid võõrais keelis, sageli nad ei vaata järele sõnaraamatus sõnu, mis nad ei mõista; nad aimavad seda mõistest — nagu nad ütlevad, see tähendab, nad mõistavad poole, ja sellest jätkub neile. Nad ei ole harjund mõistma kunagi rohkem. Seepärast ükski kirjanik ei peaks võtma südamesse muu seas neid arusaamatusi või triikivigu, mis rikuvad tema kirjutusi, kui need ilmuvad võõrais keelis; keegi ei pane tähele neid.

Sünnitusis, mida nende loomu järgi ei pea mõistma mõistusega, näiteks nagu lüürilised luuletused, lugeja loobub kavakindlalt juba algusest päale selle mõistmisest, mis autor mõtleb. Üks minu tuttavaist tegi kord kate, lugedes ette daamide seltskonnas Goethe: „Jumal ja bajadeer“ nõnda, et ta algas iga riimi viimse reaga ning seda ülespidi luges. Riimid langesid hoop-hoobilt; salvide meloodia oli säilitatud ning kõik leidsid selle olevat vaimustava.

Värsid kokku andsid teatud mõtte, ja rohkem kui teatud mõtet ei ootagi päältkuulajad salmelt, eraldi veel võõras keeles. Rohkem kui need daamid mõistsid, ei olnud nad harjund üldse mõistma. Kuid kasu säärasest arusaamisest ei või ju olla ülimalt vähe.

Kui mõtled järele pisut säärastest ning sarnastest eksitustest, jõuad kergesti järgmisele küsimusele:

Mispärast peame lugema?

Kuidas peab lugema?

Niisuguste küsimuste ülesäädmine ei ole üleliigne ega asjatu. Mind oli kutsutud mitmel puhul jõukasse, lugupeetud majja, majja, mil oli teatud tähtsus pealinna kunstielus, kui mul korraga ühel päeval hakkas silma, kui ei olnud näind iialgi selles majas ei raamatukappi ega riimlit. Minu küsimuse päale sain teada, et neil ei olnud ei raamatukappi ega raamatuid, välja arvatud kaks või kolm, mis lamased elutoa laual. „Aga te loete või olete lugend ometigi nii mõndagi?“ küsisin ma. „Ja muidugi“, sain vastuseks, „me reisime palju, nagu te teate, me ostame aasta jooksul hää hulga raamatuid, ent me jätame nad ikka võrku“ (arvati bagaaživõrku). Ja seletusena: „Ei loeta ju ikkagi raamatut rohkem kui kord.“

Oleks oldud imestatud, kui oleksin vastand, et sel ajal — üksikul võib olla — maksab reegel, et ükskord ei ole kordki, ja et see, kes piirdub raamatu ühekordse lugemisega, kuulub nende hulka, kellest põrkab tagasi raamatu sisu; muidu oleks ta tingimata pöörnud tagasi viimase juure.

Raamatuid, mis on väärtuslikud mulle, olen lugend sageli rohkem kui kümme korda; ja sageli oleks mul võimatu teatada, kui tihti olen lugend neid. Ei tunta ju raamatut enne kui teda tunned peaaegu päast.

Tähendab, ei pea nii lugema, et jätad lamama raamatu võrku.

*) lugemismaterjaal.

Kui on võimalus, peab püüdma omada oma raamat. On inimesi, kel ei ole raamatuid, kuigi see oleks neile võimalik. Ühel päeval kutsuti mind külla kunstimätseni juure, mehe juure, kellel kunstikogude väärtus tõusis kaugemale üle miljoni. Ja kui olin näind tema maal, ütlesin: „Nüüd oleks mul tahtmine näha raamatuid. Kus nad on?“ — Ta vastas pisut pahaselt: „Ei kogu raamatuid.“ — Tal ei olnud neid.

On inimesi, kes rahulduvad sellega, millega laenuraamatukogud varustavad neid. — Halb viis varustada enamast, kui ei olda sunnitud seks. See on allapoole mineva kultuuri ning halva maitse kindel tunnusmärk, kui säärasel suurel maal nagu Saksamaa kohtad igas kuurordis daame kallistes kleitides, rasvane laenuraamatukogu romaan käes. Daamid häbeneksid laenata kostüümi, kanda kleite, mida teine on kannud; aga nad hoiavad kokku raamatuostus. Nad loevad sel viisil ühe raamatu teise järel; ent viimne tõrjub välja kõik eelmised mälust. Nad ei loe midagi teistkorda. Isegi kõige kõrgemal seisvad daamid Saksa riigis laenasid keisrivalitsuse ajal Nikolai laenuraamatukogust Berliinis. Isegi rikkastel inimestel on haruldane säärame armastus raamatu vastu, mis paneks neid hoidma ning armastama oma eksemplaari ja seda laskma kõita nõnda, et kõide vastaks sisule ning omaniku isiklikule maitsele. Ei ole lihtsalt arusaamist sisust ning isiklikku maitset.

Mees, kes vastas: „Ma ei korja raamatuid,“ ei mõistnud lugemise tarvet. Ta kuulus jõukasse kodanikuseisusesse ja selle seisuse mehed loevad harva muud kui ajalehti. Neil on harva aega lugemiseks. Tugev ning äge huvi elu vastu on päale õpetlaseisuse, kus ta siin ja sääl ilmub nähtavale, tänapäeval õieti ainult veel neil, kel puudub seks aeg ning raha: väikekodanikud, käsitöölised, töölised. Nende juures leiab veel haridusjanu, mis märkis saja aasta eest just jõukat kodanikuseisust, kuid mis peagi sai kustutatuks.

Mispärast peab lugema?

See küsimus nõuab kõigepääl vastust.

Ei tule liiga hinnata teadmisi, mida võib saavutada lugemisega. Paljudel juhuseil on see otsekohe elu ning ilma tundmise hädatarvilik aseaine. On kasulikum ette võtta suuri reise kui lugeda laialisi ning täpseid reisikirjeldusi. Õpitakse tundma inimesi paremini, kui vaadeldakse neid tõelisuses, kui uurides neid raamatust. Lähem veelgi kaugemale: raidkujud, maalid, joonistused, kui nad on suurimate kunstnikkude omad, on õpetlikumad kui enamjagu raamatuid. Michelangelo, Tizian, Velasquez, Rembrandt on annud mulle sügavamaid õpetusi kui terved biblioteegid.

Raamatuid tuleb võtta õieti kui teooriat. Nagu arst ei või lugedes õppida oma teadust, vaid peab uurima haigeid, nii ei või õpetada meile raamatud üldse mitte midagi, kui me ei õpi ühtlasi elult. Kui meil puudub iseseisev inimesetunne, siis me ei või maitsta isegi romaani! Me ei suuda siis otsustada, kas ta annab tõelise või vale pildi käsitatavaist olukorrist.

Et see on nõnda, teame noist hulgalisist rumalaist, laitvaist avaldusist, mida kuuleme ikka ja ikka jälle hääde raamatute üle. „Nõnda ei tunne ega toimi ükski inimene.“ — Sel viisil otsustab lühidalt see või teine, kes tunneb üldse ainult kitsast inimeste ringi ja kes kunagi ei ole mõistnud, mis sünnib teda ümbritsevais inimesis. Inimesed nimetavad raamatut halvaks või ebatõeliseks, kui see seab väljaspool tõelisust, mida nemad tunnevad. Ent nende tõelisus suhtub tõelisusele, nagu parditiik maailmamerele.

Me ei tohi seepärast mõelda, et jõname tarkusele, kui neelame raamatuid. Selleks on vaja suuri eeldusi, et mõista osakenegi tarkust ning omandada see, mis võib peituda hääs raamatus.

Teisest küljest võib tõendada aga ka, et raamatuil on omad paremused, võrreldes inimestega.

Nad panevad liikuma mõtted, nagu inimesed seda teevad ainult harva.

Nad vaikivad, kui neid ei küsita: inimesed on harva nii tagasihoidlikud. Kui sageli oleme sunnitud võtma vastu pääletükkivaid, tüütavaid inimesi. Minu töötoas on mul 7000 kuni 8000 raamatut, mis ei ole mulle kunagi koormaks, ent sünnitavad mulle sageli rõõmu. . . . Lõpuks, nad on harva nii tühjad kui inimesed, kelle kohta võib öelda vahel Goethe sõna: „Oleksid nad raamatud, ma ei loeks neid.“

Kui mulle lubatakse teha õige harilik märkus, siis me peaksime lugema nõnda, et lisame oma eneste kogemustele juure suuremate, läbitungivamate inimeste omad. Me peaksime lugema, sest et teadus pakub meile aastasadandete töö ning uurimuse tihendatud kujul ning seletatud vormis ja seepärast, et kirjutatud kunstiteostes kohtame kummalist ilu ning iluharrastava isiku, keda võime õppida

tundma ainult sel viisil. Lugemine võib teritada meie meeli ning teha tugevamaks meie vastuvõtu väärtuslikule.

Ja isegi siis, kui lugemine annab meile ainult süütut meelelahutust, siis on sel väärtus igapäevase elu igavuses ning ühatoonilises pingutuses. Lageda ainult lõbustuseks ei ole sugugi põlgamisväär — kui ta lõbustab.

Nii mõnigi lisab küll juure: Me peame lugema, et saada parimaiks inimesiks ning selle pärast tõstab ta esile manitsevad raamatud muu ilukirjanduse kulul. Ta nõuab, literatuuri olgu moraalne, see tähendab moraliseeriv, ning mõjugu sellaselt. Ei taha eitada sugugi, et võib saada paremaks lugemise läbi; kuid see on olnud tihti sellest, kuidas loetakse, ja selle küsimuse ni ei ole meie veel jõudnud. Reeglina võib ütelda siiski, et miski maailmas ei ole vähem kohane meie paremaks tegemises kui moraliseerivad raamatud ja kõned, miski ei mõju igavamalt, miski ei ole ebakunstilisem. Nii nagu ei või kasvatada alalise riidlemisega, nii ka mitte igavese jutlustamisega. Moraliseerivalt, see tähendab, kasulikult imponeerivalt mõjub vahel näide. Kuid ka ainult see. Ja moraliseeriv raamat ei ole näide. Kõik inimesed tunnevad lapsepõlvest saadik eeskirju, mis õpetavad, et ei või toimida omakasupüüdvalt, ei tohi mõelda alatult, ei valetada ega petta, kahju teha ega surmata. Me tunneme neid nii hästi, et nad ei mõju meile isegi siis, kui näeme neid seletatutena luules. Me ei tohi nõudagi autorilt, ta töötagu meie parandamiseks, see tähendaks joormata teda raske koormaga. Mis võime nõuda temalt, on ainult see, et ta kirjutaks hoolsalt, tal olgu võime meile midagi õpetada. Ja me võime hoida eemale raamatuid, mis teevad meid halvemaks, kui süveneme neisse. (Järgneb.)

Noored A. H. Tammsaare „Tõde ja õiguses“.

Ed. Männik.

A. H. Tammsaare uuem romaan „Tõde ja õigus“ võimaldab oma läbilõike ja sündmustiku arenemisega maalida laiemat miljöökujutust ning tegelaskonda kui on see lubatud kitsama ainega teoste juures. Lai eepiline joon tarvitab enam tüüpe, sündmustikku, miljööd, nagu meie näeme seda ilmakirjanduse paremate eepiliste toodete juures.

Sama tuleb ka „Tõde ja õiguse“ juures nähtavale. Viimases on eriti rohke tähelepanu pühendatud tegelaskonnale, mille tulemuseks on ka rida jõurikkaid ja omapäraseid tüüpe, nagu Pearu, Andres, Mari j.t. Vähem

on maalitud miljööd, eriti sotsiaalseid vahekordi, mille nappus käesoleva teose juures märgatav.

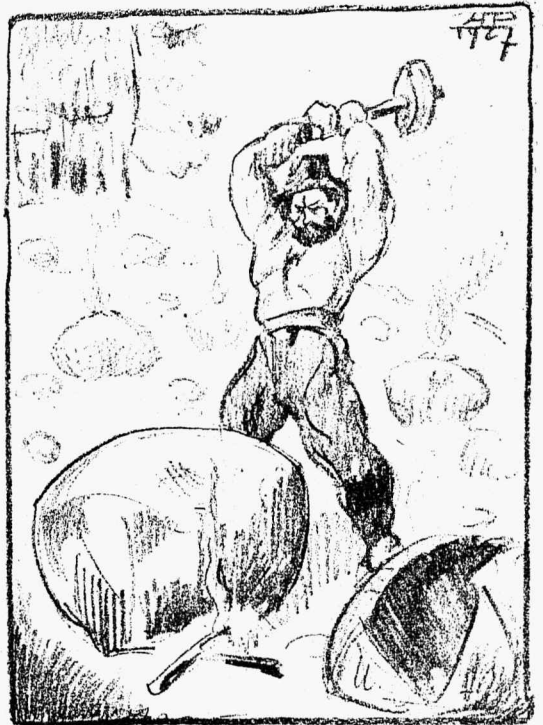
Kandvate täiskasvanute päätegelaste kõrval kergib „Tõde ja õiguses“ esile ka eriline noorte maailm. Nad ei toitu oma kujutelmidega sellest vihavaenulisest Vargamäe õhkkonnast, mis on leppimatumaiks venlasiks teind Pearu ja Andrese. Nad ei näe ka neid muresid, mis on Vargamäe Mari endise kõlava naeru sumbutand, nad elavad endi nooruslikkudest kurbustest ja rõõmudest.

Tammsaare on leidnud noorte maailma

Sõrmkoogu vedamine.

A. Peerna.

Kivilõhkumine.

Joonistusi A. H. Tammsaare „Tõde ja õigusele“.

jaoks niivõrra huvitavaid aineid, et neid peab otse hinge kinni hoides jälgima. Neist on kaunis lugu Vargamäe karjapoist Matust ja Vargamäe Oru Pearust. Nad peavad vihast ja järeleandmatut võitlust kraavide pärast, mida üks tammitab, teine aga lõhub.

Nii saab Pearule peaaegu eluküsimuseks hoida tammi Matu lõhkumise eest, ja niisamuti ohverdab Matu oma lõunatunni, et tabada paras silmapilk ja korda saata see töö. See pole ainult ulakus, ei, see on vihane võitlus, mida karjapoiss peab oma peremehe kasuks! Ta ei küsi, kas on see õige või vale, ainult teab, et tamm tema peremehele kahju toob, mis tiivustab teda viimase teadmata võitlusse astuma.

See on põlglik viha ja kättemaksumõju, mis valitseb mõlemal pool. Karjapoiss valib oma relvaks karjakoera ja kivid, Pearu kannab kaasas püstoli, et kas või hirmutamiseks välja valada ülekeevat viha. Kuid täismees peab alla andma karjapoisi väledatele jalgadele ning kividele, mis teda kord siia, kord sinna tabavad. Ja siis lõpeb see võitlus tükkiks ajaks karjakoera mahalaskmisega, mida teeb Pearu taltsutamatus vihas.

Kui Pearu on oma kujult kandvam tüüp „Tõde ja õiguse“ täiskasvanute seas, siis jääb samasuguseks Matu noorte keskel. Tema on omaette kuju, energiline, karakterlik ja tema noorusjuhtumisi tahavad pärast teisedki lä-

bi elada. Matu jutustab neile täiskasvanuna tammilõhkumisest ja võitlusest Pearuga mööda mäntaid ja pori, mis käis joostes üle pää. Karjapoistele on Matu tükk Vargamäe minevikku, mis tundub palju ilusamana ja huvitavamana kui olevik.

Poisid unistavad veel kaua Matu seiklustest. Noor Andres kahjatseb, et Pearu enam lepiku all vett ei paisuta ja et ta ei või salaja tammi lõhkuda ning pärast Pearut kividega virnida. Nagu lootuses, ehk pöörduvad need ajad veel tagasi, harjutab Andres vahetpidamata kiviviskamist ning kannab kive soos taskus, nagu peaksid mineviku unustatud ajad tööpoolest uuesti Vargamäel korduma.

Kuid nad võivad ainult unistada Matu seiklusajast, sest isegi Jõessaare nõtked kased on vaheajal tugevateks kasvand, millede tippu kord Matu ronind ja ladvaga viiu ja viiu maha lasknud, et sealjuures „külm tuu südame alt läbi käis“. Nüüd ei saa seda enam teha Andres ega Indrek, ja nad tunnistavad kibedusega, „et Vargamäe ilusamad ja huvitavamad asjad olid kõik enne neid“.

Niisamuti kui karjapoistele vestab Matu mineviku lugusid tammi lõhkumisest, nõtketest kaskedest ja muust, jutustab Liisi väiksematele ajast, kus nad koorisid toas riietest valla ja jooksid paljastena lumehange:

„Meie kärmosti särgid seljast, sina omal ahju ette hagudele, mina omal redeli pulgale,

Sauna Madis leiab poond Jussi.

A. Peerna.

siis välja, teate, sinna oja ääre, kus kõige sügavam, üle pää. Hinge pani kinni, jää või sinnasamasse. Lõime paar virru, siis tupp tagasi, mööda redelit vommile, kus soe, nautuke aega säääl ja uuesti õue hange. Nõnda mitu, mitu korda kohe..."

Nii oli minevikus, kus polnud haigust ega surma. Kui aga lapsed neid mieviku aegu taga igatsevad ja isa-ema parajasti kaht last matmas on, ei saa noorukesed endid talt-sutada, vaid lähevad rehe alla ja võtavad riidest valla. Siis jooksevad nad tagavärava vahelt välja — suure ja sügavasse lumehange, valgesse ja pehmesse. Seda näevad ka veel vähemad ja on varsti suurematel järel. Kuid olevik on karmim kui minevik. Väike Anni ohverdab sellele lumetantsule elu. Ja lapsed tunnevad, et ükskord oli Vargamäel aeg, kus polnud veel haigust ega surma ning kus ei pandud kedagi kirstu ega viidud kolliaku ja siis valitses igal pool vabadus ning rõõm ja õnn oli otsatu. Nüüd avanevad laste ees ukseid ja aknad alles kevadel, kui on leige tuul ja soe päike, aga siis pole enam tuisku ega pakast. Aga mis on kevadine tuul ja päike hangede ning tuiskude vastu!

Noorte tegevustik areneb eriti romaani lõpu poolel. Indrek, Andres, Liisi, Joosep ja teised ei ela üksnes mineviku kujutelmidest, mida neile Matu ette maalib, vaid neil arenevad igaihel isegused seiklused, mõtted ja

„Et võiks ussil kukla tagant kinni võtta“.
Joonistusi A. H. Tammsaare „Tõde ja õigusele“

meeleolud. Kuigi neile enestele ei tundu see kõik nii huvitavana kui minevik, leiab lugeja siiski palju veetlevust.

Teiste seast paistab silma Indriku tagasihoidlik kuju, unistaja, ebasobiv Vargamäe õhkkonda oma hingega. Ta ihaldab muud, tema rõõmud pole sarnased teiste rõõmudele. Sellega valmistab autor pinda hilisematele sündmustele, mis viivad Indriku kodu talust eemale kooli. Teda köidab edasiõppimise tung.

Sellega on valgustatud Indriku tüübis ka meie läind aastasaja lõpupooline vaimline murrang, kus algas püüd suur-kooli järele. Indrek kannab endas kõiki algidusid, et saada oleviku haritlaseks: õpetajaks, kooliõpetajaks, kirjanikuks j. n. e. Tema on huvitavam kuju oma venna Andrese ja Matu kõrval. Teda ei täida niivõrd maapoisilik vallatus, enese- ja jõutunne kui viimaseid. Sellepärast saame Indrekust psühholoogilise usutavuse, kuna tema vend Andres mõjub oma jõu, temperamendi ning maapoisiliku kangelaslikkusega.

A. H. Tammsaare tunneb noorte hingeelu. Ta on juba varemates jutustustes sellest tõendusid annud, kuid „Tõde ja õiguses“ areneb see peaaegu klassiliseks. Tema ei kaldu nüüd analüüserima, vaid annab rea piltide, juhtumuste, dialoogide varal psühholoogilise usutavuse.

F. Masereel'i puulõige.

Suurlinn.

Eriti huvitavana tundub detailirohkus. Olgu nimetatud teiste seast juhtumine, kus Indrek kiviga Andrest tabada tahtis, kuid kogemata ema tabas. See väike detail toob selgelt esile laste vahekorra emaga. Kuid ühtlasi kriipsutab ta ka alla vennaste erilist hingelaadi. Indrek härdub, et ta kogemata kiviga Andrese süü tõttu ema taband, nutab ta ees, palub andeks ja talle jääb see juhtumine kauaks meele. Andres aga seisab kalgilt eemal, vaadates ükskõiksest, tundes siis end äkki võõrana. See on omamoodi joonistatud Kaini ja Abeli psükoloogia ja vahekord.

Samuti on paremaid pilte kassi Milli

jälgimine ja põletamine, kes linnupesi lõhkus ja poegi söi. Andres ja Indrek jälgivad kaua saladuslikku linnupesade lõhkujat, kuni nad viimaks jälile saavad. Siin on värvirikkalt kujutatud laste hingeelu. Raamatulisus, mis paljude laste juures end suruvalt avaldab, kaob siin täiesti ja kogu sündmust, vahekorda köidab elulisus, mis lugejaidki niivõrra köidab, et ta ühes Indreku või Andresega nagu jälgiksid kuski põõsa taga või terava lapseloogikaga lahendaksid keerdsõlmi. Nii kisuvad kaasa ainult suured, kordaläind tööd.

LOODUSESÕBRA NURK

Ülesande lahendus.

(„Noorusmaa“ nr. 7).

J. Liiva luuletusest „Kevade lähene-mine“ saab kokku säada antud tingi-mustel õige rohkesti meie puude ja lil-lede nimesid. Nad on järgmised: kask (arukask), jalakas, paju, haab, murel, elupu, kuusk, mänd; ülane, paiseleht, karukell, maikelluke, tulikas, ussilakk, laanelill, mesikas, silmarohi, teeleht, kesalill, juurikas, immikas, puju, päeva-lill; kastehein, orashein; kalmus, luga, maasikas, orjavits, palukas, mustikas; lina; vikk, salat, rõigas, kaalikas jne.

Lahendusi saatnud: A. Kurut, A. Kirsnel, Hilda Schleng, J. Imelik, L. Liigand, H. Vahtra, A. Wechterstein. (Suurim õigete nimede arv — 24; L. Liigand).

Loosimisel sai auhinna H. Schleng: Bonsels — „Mesilane Maaaja“.

Kevade liikumine lehekuu esimesel poolal.

Vaatlused kirjutand K. Sopp (Kudinalt).

Külmade ja vihmaste ilmade tõttu ärkab loodus talveunest visalt. Maa on külm ja märg, heinamaad on veel samuti hallid kui lumel alt tulles, ainult märjemates kohtades on nõrka haljen-damist märgata. Tuska sünnitab hili-ne kevad karjapidajatele, sest mineval aastal sai vähe loomatoitu. Karju veel välja pole aetud, aga lambaid on 19-dal mail mitmel pool väljas. Viljade maha-tegemine edeneb visalt. Märjale maale tuleb tihti veel vihma pääle ja mada-lale savimaale on hobusega pääleminek sagedasti võimatu. Kahju tegi vihm ja külm ka orasele, mis maikuu esimes-tel päevadel olevate soojade ilmadega jõudsasti hakkas kasvama. Praegu on Kesk-Tartumaa madalamad orasepõllud väga laigulised: kus madalam, sääl on oras hõre ja punakaks muutund, kuna kõrgemad kohad on helerohelised. Sa-muti on ilusamad ka mäekülgedel ole-vad põllud, kust vesi ära voolas. Ilu-

sam oras on praegu (15. mail) kuni 30 cm pikk (juurikast lehe tipuni), kuna madalamad kohad on viletsad.

Ka aiatööga pole lugu parem, kuid aeg on hiline ja ei või viivitada. Peedi seemneid külvati 16.—17. mail, ube, herneid, kartuleid jne. 18.—19. mail. Aiataoödest on praegu veel käsil peenar-de kaevamised, aedade parandused ja õuede puhastamised.

Teisi vaatlusi noorusmaastelt:

1. mail. Ilmusid linavästrikid (Jõgevad). Õitsevad: m a a r j a l i l l (aias), p ö l d k a n n i k e, v a r s a k a b i, n ä s i n i i n (Kilingi-Nõmmel, Jõgeval); v ö s a ü l a n e (Vändras).

2. mail. P ä ä s u k e s e d väljas; k ä g u k u k u b (Kilingi-Nõmme, Vändra, Rakvere). Tiigis konnapoegi.

4. mail. Ilmusid lehepõrnikad (Vändras). P i i r p ä ä s u k e s e d siin (Võru).

7. mail. Tee ääres ja kraavikallastel haljendab rohi. Põllul küntakse, äes-tatakse. Mets täis elavat liikumist, si-distamist. On kätte jõudnud täielik kevad! (J. Imelik, Vändras).

9. mail. Toomingal, karu-marja- ja sõstrapõõsastel on juba pungad puhkend. Nende lehed on kaunis suurend, kuna teistel puudel on alles pungas. (Jõgeva, Kilingi-Nõmme). Ka pihlakal ja pajul on pungad puhkend.

11. mail Lõuna-Eestis möllas lu-metorm, maa kattus 15 cm paksu lumega, mis püsis 2 päeva. Ka mujal Eestis sadas lund. Võib arvata, et mõ-nigi linnuke hukkus nii ootamata tagasi tulnud külmaga!

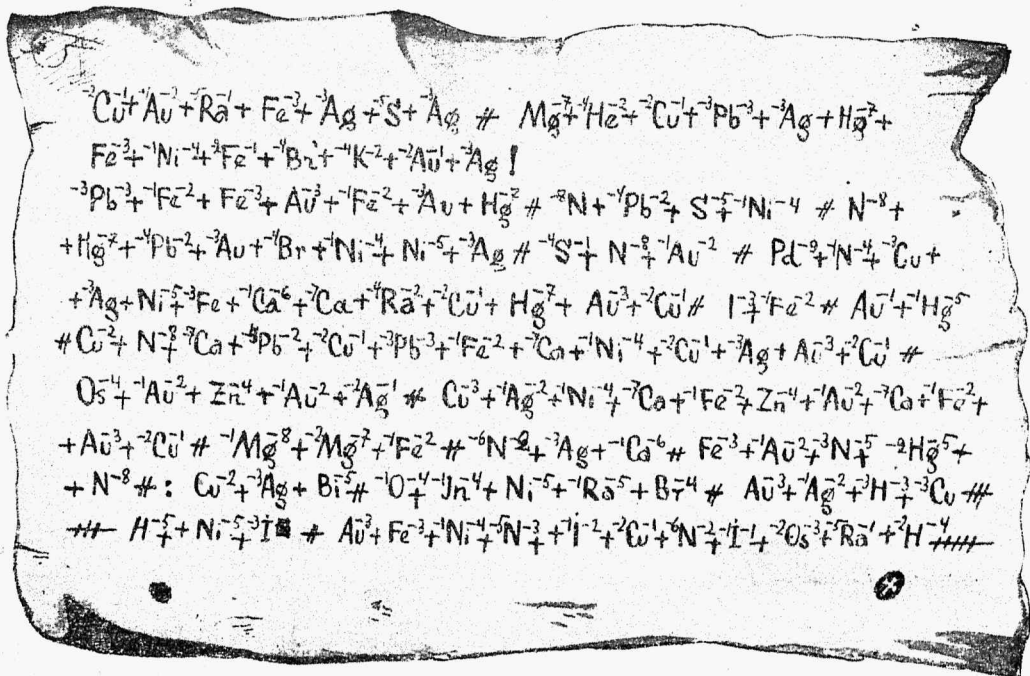
12. mail. K a s k hiirekõrvas (Kudinalt).

Vaatlusi saatnud: Joosep Valter—Rakverest, Leo Liigand — Jõgevalt, J. Imelik — Vändrast, A. Kurut, — Kilingi-Nõmmelt, K. Sopp — Kudinalt.

Auhinna said: K. Sopp ja J. Valter, kummalegi raamat kuni 200 mrk. omal valikul. Sellest teatada toi-metajale Joh. Käis'ile Võrru.

Ülesandeid ja võistlusi.

9. Ülesanne.

Vend Bonifaatsius ja ta leid.

Nagu harilikult istus hoolsasti loodusteadust uuriv paljasjalgiste munkade ordu liige vend Bonifaatsius kloostri raamatukogus. Ta oli sügavasti kummardund üle paksude seanahka köidetud raamatute, suitsetas pikka piipu ja mõtles maailma asjust.

Raamatukogus oli ta leidnud suure koltund ladinakeelse dokumendi, mis käsitas keskaegiste alkeemikute otsitava „tarkade kivi“ küsimust. See oli ta toond mõttele otsida läbi terve kloostri arkiiv ja „tarkade kivi“ puutuvad raamatud.

Nädalate kaupa juba ta oli otsind ja sorind ja oodand huvitavaid tulemusi. Täna oli ta pikast tööst päris väsind ja tahtis jätta asja pooleli, kui järsku märkas kõiite nahkkattes miski prao, mis võis tulnud olla raamatu vanadusest ja pikast tarvitamisest.

Uudishimu ajas ta riket ligemalt vaatlema ja ta leidiski säält vahelt vana pergamentitüki saladuslike kude märkidega.

Küll juurdles ja uuris vend Bonifaatsius vana pergamenti, selle sisust aga ei saand ta kuidagi aru. Viimaks võttis ta appi ühe uueaegse keemia õperaamatu ja selle abil õnnestuski tal lugeda ära salakiri. Kas ka noorusmaalased ei katsuks ülesande kallal õne? Vahest peidab see kiri endas kulategemise saladuse? Pergamenti ühes temal oleva kirjaga leiata juuresolevalt pildilt. Lahendusi võivad saata kõik noorusmaalased, kes tellind ajakirja vähemasti veerandaastaks. Saatmise viimne tähtaeg — 1. juuni. Auhinnaks loositakse hää raamat kuni 250 marga väärtuses lahendaja oma valiku järgi.

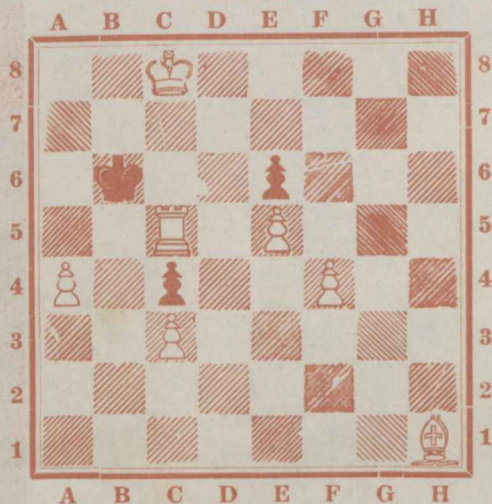
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 20.

Kokku säändnud J. Dobrusky (Praagas).

Mustad.

Valged.

Valged: Kc8, Vc5, Oh1, Ea4, c3, e5 ja f4.

Mustad: Kb6, Ec4 ja e6.

Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga.

Selle ülesande lahendamine annab võistlusel kolm punkti.

E. Markson'i lõpumängu nr. 10 lahendus (e4 — must ettur).

1. Vg1 — g8+,	Kh8 : g8,
2. Rb3 — a1+,	K ükskõik kuhu,
3. b2 — b3,	ükskõik.

Valge on suitsus.

Õigeid lahendusi saatsid

ülesandele nr. 17:

Evald Karp, Erich Laasi, A. Grünberg, Endel Toiger, Hugo Tulp, Hubert Anton, K. Tramborg, Erich Kopti, Arnold Oksa ja V. Mikenas (Tallinnast), Robert Keres ja Paul Tõldsep (Tartust), Paul Maivel (Haapsalust), Endel Markson (Rakverest), Karl Tisler (Kil-Nõmmelt), Ants ja Gustav Vehterstein (Vändrast), B. Treinbuk (Vetikist), Paul Nero (Rakkest), K. Tünder (Viljandist), A. Määrilt (Rõngust), V. Põld (Kuivastest), V. Kirsfelt (Pärnust), A. Karu (Tartust), Joh. Hinto (Rakverest);

ülesandele nr. 16:

Arnold Oksa, Erich Kopti ja A. Grünberg (Tallinnast), A. Tünder (Viljandist), V. Põld (Kuivastest), Ad. Määrilt (Rõngust), „Merilind“ Paul Tõldsep (Tartust), V. Kirsfelt (Pärnust);

Lõpumäng nr. 9 ja ülesannetele nr. 14 ja 15: V. Põld ja N. Kärner (Pädastest); ülesandele nr. 13: A. Vehterstein ja V. Kirsfelt.

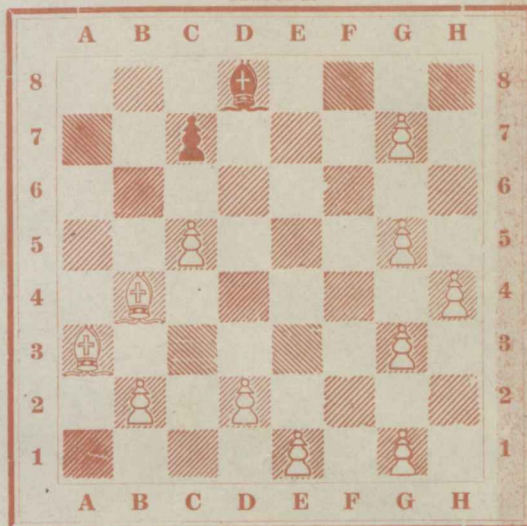
Kabe.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 8.

Kokku säändnud A. Grünberg (Tallinnas). „Noorusmaa“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Ka3 ja b4; Lb2, c5, d2, e1, g1, g3, g5, g7 ja h4.

Mustad: Kd8, Lc7.

Valged algavad ja panevad ühel juhul musta kabe, teisel juhul aga musta kabe ja lihtkivi suitsu.

Selle ülesande lahendamine annab võistlusel kolm punkti.

A. Burmeisteri lõpumängu nr. 8 lahendus:

1. f4 — g5,	f6 : h4,
2. Kf8 — g7,	Kc3 : h8,
3. h2 — g3,	h4 : f2.
4. Kgl : q4 : a1 jne.	

Sellel ülesandel on kahjuks mitu kõrvallahendust võimalik. Kuid, nende sarnaduse tõttu loeme nad kõik üheks lisalahenduseks.

Õigeid lahendusi saatsid

ülesandele nr. 7:

E. Kopti, Evald Karp — ka lisalah., Arnold Oksa, K. Tramborg ja V. Mikenas — ka lisalah. (Tallinnast), Endel Markson — ka lisalah. (Rakverest), Julius Rosin, R. Keres — ka lisalah. ja Paul Tõldsep — ka lisalah. (Tartust), Ad. Määrilt — ka lisalah. (Rõngust), V. Põld — ka lisalah. (Rõngust), Paul Maivel — ka lisalah. (Haapsalust), V. Mudi — ka lisalah. (Kumnast), Ants ja Gustav Vehterstein (Vändrast), Alfred Vittrop ja P. Särglepp (Aasperest), Kirill Tünder — ka lisalah. (Viljandist), B. Treinbuk (Vetikist), A. Kurut (Kil-Nõmmelt) — ka lisalah., K. Tramborg (Tallinnast), Joh. Hinto (Rakv.) — ka lisalah., Arnold Oksa ja Erich Kopti (Tall.), V. Kirsfelt ja „Merilind“; lõpum. nr. 6: Endel Markson ja V. Kirsfelt; lõpum. nr. 5 ja 6: N. Kärner ja V. Põld.

NOORUSMAA

ILMUB KAKS KORDA KUUS

Tellimishind aastas 400 mk., pool-
aastas 200 mk., veerandaastas 100 mk.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk t. 2.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR